Notes i Ressenyes

ELS ARRENDAMENTS MUNICIPALS DEL SEGLE XVIII A VILA-RODONA • TESTAMENTS DE VILA-RODONA, SEGLES XVII-XIX
Josep Santesmases i Ollé
IEV "Estudis Comarcals", 12, Valls 1995

per Pere Anguera

Josep Santesmases, fuster d'ofici i historiador per vocació, ens ofereix amb perseverança, des de fa anys, mostres continuades del seu bon fer historiogràfic, centrat en l'estudi de diferents aspectes o indrets de l'Alt Camp. El llibre que comento n'és un excel·lent exemple per la temàtica i la qualitat. Aplega dos estudis aparentment força diferenciats, per la temàtica, el primer sobre els arrendaments municipals, el segon sobre el contingut de les clàusules testamentàries de Vila-rodona. He dit aparentment diferenciats perquè la presentació conjunta de tots dos treballs, que pot semblar obeir a purs designis de disseny editorial, no és ni tan innocent, ni tan incoherent com pot semblar amb una lectura a glop calent dels enunciats. En efecte hi ha un nexe d'unió que justifica la decisió de l'autor i dels editors. Ambdós treballs se centren en aspectes del que ara s'acostuma a denominar història social, en una percepció més àmplia que la primerenca que sota aquesta denominació només preveia els estudis dedicats als obrers industrials i a les seves peripècies.

El primer estudi del volum està dedicat a l'anàlisi dels arrendaments municipals, un aspecte clau en les finances dels ajuntaments. El tema monogràfic és, en part, només l'excusa per a efectuar un acostament força detallat a la realitat comptable de les autoritats setcentistes de Vila-rodona. Hi publica, per exemple, la llista de despeses de 1765, que ofereix notícies, per ella sola, força interessants. Per exemple el sou del mestre de primeres lletres, durant tot l'any, era de 600 rals. El predicador de la Quaresma en cobrava 200. Unes xifres que reflecteixen més d'una realitat: expliquen el perquè de la dita de passar més gana que un mestre d'escola en demostrar que havia de subsistir amb una compensació econòmica mínima i per tant, també, l'escassa possibilitat d'exigència de qualitat que els que el contractaven podien exigir-li. I a l'inrevés, com estava de ben pagat el servei religiós, o si es vol es pot deduir que hi havia més inversió i dedicació per les coses de l'església, que no pas per les de la cultura. Una predilecció que ajuda a explicar moltes actuacions i reaccions de la gent que vivia sota l'Antic Règim. D'on

sortien aquests diners? Santesmases ho explica a la lletra menuda amb l'anàlisi del conjunt d'arrendaments dels monopolis que controlava el comú, encara que no tots revertien a la seva bossa, sinó a la dels detentors de determinats privilegis —comunitats religioses en primer lloc—, constatació important perquè ajuda a entendre l'aparició d'un cert anticlericalisme, que no tenia perquè esdevenir pròleg d'una actitud antireligiosa. Eren uns monopolis que afectaven el subministrament de diversos productes de primera necessitat com la carnisseria o el forn de coure pa, però també tots aquells que incidien de manera directa en el desenvolupament agrícola, com l'aigua de rec, i en la vida econòmica dels veïns, com la premsa d'oli o el molí per a moldre la farina.

Santesmases hi analitza l'evolució dels preus d'arrendament, cosa que permet conèixer el ritme d'interès desvetllat entre els especuladors i, per tant, quina era la realitat de producció i de consum en el poble, alhora que en ressegueix els arrendadors, alguns d'ells veritables acaparadors de contractes. Les altes taxacions assolides demostren com l'arrendament dels monopolis municipals era un negoci lucratiu, com ho era també el dels ingressos senyorials. La lectura de l'estudi confirma amb escreix la conclusió de l'autor: "La documentació de tabes i arrendaments (...) és una font important per a endinsar-nos en la vida quotidiana de la Vila-rodona del set-cents" i de la mà de Santesmases es converteix en un bon exemple per entendre la de qualsevol poble de la Catalunya Nova.

El segon estudi del llibre analitza "la planificació dels interessos materials i espirituals davant la mort" a Vila-rodona entre els segles XVII i XIX, un període força llarg i prou canviant com per a ser transcendent la seva anàlisi. Abasta, per tant, des del període viscut sota la monarquia autoritària dels Àustria fins al primer liberalisme. Santesmases analitza l'estructura i les fórmules rituals de 1.122 testaments, un 55% d'homes i el 45% restant de dones. Els testaments estudiats, tots els conservats de Vila-rodona en el període previst, mostren una constant preocupació per a garantir el compliment d'atavismes rituals, ser enterrat en lloc sagrat i rebre les corresponents exèquies, en primer lloc. Els diners destinats a misses i altres sufragis són una constant, no sempre prou proporcionada amb la capacitat econòmica del testador, però amb una variada tipologia, tant en el nombre que se'n demana com en el d'eclesiàstics que es volen al funeral que oscil·la entre els 2 i els 12 capellans. L'estudi evidencia, com passava arreu on era possible, les pugnes entre el clergat parroquial per a mantenir el monopoli dels enterraments, contra l'afany competidor dels servites del convent local, per a captar-ne, disputes justificades només per la competència econòmica. O data la que pot ser considerada com primerenca voluntat dels de Vila-rodona de ser enterrats en caixa, trencant la tradició medieval de ser sebollits només amb la mortalla, ja el 1640.

El detallat estudi de Josep Santesmases permet conèixer com funcionaven els diferents sistemes de transmissió de béns immobles i mobles, evidenciant com en els testaments de l'Antic Règim es primfilaven els més mínims detalls de transferència de tota mena de propietats, que afectava, per exemple, fins peces de roba ja usades. A part de les útils propostes de lectura generalitzables, de tant en tant apareixen transcrites notícies d'interès per a d'altres estudis. Santesmases, per exemple, recull com ja el 1602 en morir sense descendència Joan Garriga féu hereu de tots els seus béns l'hospital de la Vila, el de Barcelona i "ma Senyora de Montserrat". És la darrera referència la que vull

destacat perquè indica que si bé la devoció a aquella advocació mariana era ja prou estesa i sòlida, per passar fins i tot al davant d'altres geogràficament més properes, no se li atorgava encara cap mena de representació "nacional".

En resum el llibre de Josep Santesmases ofereix una notable aportació, per partida doble, per a entendre diversos aspectes de la vida i del sentiment d'un poble de Catalunya i ho fa amb prou distanciament científic perquè sigui d'interès i d'utilitat a qualsevol preocupat per a aquestes qüestions.